

ARKITEKTUR
FORMIDLING
TIL BØRN OG UNGE

FORUNDERSØGELSE

INTRODUKTION OG RAMMER

Forundersøgelsen her er rekvireret af Statens Kunstfonds Legat- og projektstøtteudvalg for Arkitektur. Den er blevet til på initiativ af udvalget, Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst samt Utzon Center. Undersøgelsen er udarbejdet af eksternt konsulent Lene Bak.

Parterne ønsker at sætte øget fokus på arkitekturformidling til børn og unge, for herved at komme i dialog med alle relevante aktører og institutioner.

Legat- og projektstøtteudvalgets handleplan (2022-25) består af tre initiativområder. Det ene af dem er "Børn og unges møde med arkitektur". Her fremgår det, at "Udvalget ønsker at være med til at skabe rammerne for et varigt løft af børn og unges muligheder for at møde arkitekturen", med to konkrete målsætninger:

1. At indsamle viden og erfaringer, sætte området på dagsordenen og samle relevante aktører om at skabe rammerne for et varigt løft af børn og unges muligheder for at møde arkitekturen og forstå dens påvirkning af vores verden,
2. At understøtte nye initiativer, der skal styrke børn og unges møde med arkitektur i hele landet.

Formålet med forundersøgelsen er at:

- skabe et systematiseret overblik over relevante tiltag lokalt og nationalt
- hente international inspiration
- bidrage til øget fokus på feltet, herunder analysere muligheder og udfordringer samt fremkomme med forslag og anbefalinger til videre undersøgelse og proces

Forundersøgelsen bygger på omfattende deskresearch, interviews med 12 fagpersoner og særlige aktører i feltet, et internationalt survey i regi af den internationale arkitektsammenslutning, UIA, med 16 besvarelser fra i alt 12 lande samt en udviklingsworkshop med institutionelle parter.

Undersøgelsen kan ikke afdække "hele verden", men den kan give et overblik over nogle af de mest centrale tiltag, aktivitetstyper og aktører i Danmark. I undersøgelsen nævner vi løbende konkrete personer, projekter, institutioner mv. Det er ikke for at fremhæve nogen/noget frem for andet, men alene for at være så konkrete som muligt.

Vi håber, forundersøgelsen kan bruges i den videre udvikling af arkitekturformidling til børn og unge.

April 2024

Lene Bak og Kasper V. Hansen

Lene@bak.dk

HOVEDPUNKTER

NATIONAL KORTLÆGNING

I det indledende kapitel inddeles den danske indsats for arkitekturformidling til børn og unge i fire overordnede kategorier, og for hver kategori beskrives aktører, indsatser og finansiering.

TVÆRGÅENDE ANALYSE

Den tværgående analyse munder ud i ti hovedkonklusioner.

De danner efterfølgende grundlag for forslag og anbefalinger til fremtidige tiltag i feltet.

1. **Høj kvalitet i de eksisterende tilbud.** Tilbuddene er relevante og målrettede målgrupper og skolernes læringsmål.
2. **Momentum for arkitekturformidling.** Der er bevægelse inden for feltet og en tiltagende stor opmærksomhed fra væsentlige, relevante institutioner.
3. **Mangel på statistik og evidens.** Der kan med fordel arbejdes på at underbygge effekten af arkitekturformidling til børn og unge.
4. **Landsdækkende tilbud er i praksis ikke landsdækkende.** Intentionerne er der, men i praksis er der en skævhed i tilgængeligheden.
5. **Lokale indsatser forankres ikke.** Dygtige, lokale ildsjæle bidrager aktivt, men initiativerne mangler ofte forankring og organisatorisk udvikling.
6. **Undervisningsmateriale er tilgængeligt, men efterspørges alligevel.** Det kan skyldes kompetencemangel eller mod til at anvende materialet blandt lærere, pædagoger m.fl.
7. **Kommunernes rolle kan være mere aktiv.** Arkitektur og byplanlægning kan i langt højere grad anvendes i projekter med børn og unge.
8. **Mangelfuldt og fragmentarisk overblik over tilbud.** Der er behov for en mere dynamisk og overskuelig formidling af tilbud.
9. **Historisk arkitekt- og brancheopfattelse er en barriere.** Arkitektur ses fortsat af mange som en elitekultur. Det er der brug for at udfordre.
10. **Manglende prestige i at arbejde med børn og unge.** Arkitekturformidling til børn og unge betragtes ofte som lavstatus, hvilket kan afskrække fagfolk fra at engagere sig.

INTERNATIONAL INSPIRATION

Vi opstiller tre prototyper for arkitekturformidling, hentet fra international inspiration.

- 1. Tværfaglig tilgang:** Integrering af arkitektur i folkeskolens fag på en måde, så undervisningen også sker inden for praktiske og samfundsvidenskabelige fag.
- 2. Samling af feltet:** Koordination af arkitekturformidling gennem et nationalt netværk kan fungere som fagligt fællesskab, videntcenter og udbredelse.
- 3. Arkitekturskoler for børn og unge:** Fritidstilbud på statsligt støttede arkitekturskoler og med statsligt fastsat pensum. Inspireret af den finske model, Arkki.

MULIGHEDER OG ANBEFALINGER TIL FORTSAT UNDERSØGELSE OG HANDLING

Afslutningsvis fremkommer vi med det følgende katalog over muligheder og anbefalinger.

- 1. Udnyt momentum.** Byg videre på eksisterende kvalitetstilbud og iværksæt systematisk effektevaluering for at skabe evidensbaseret udvikling.
- 2. Landsdækkende tilbud skal starte et sted.** Med henblik på tilgængelighed i hele landet beslattes enten en top-down eller bottom-up tilgang.
- 3. Integration i etablerede systemer.** Integrér arkitektur i skole-/uddannelsessystemet, understøt lærer-/pædagoguddannelserne, styrk kommunale, tværfaglige samarbejder.
- 4. Børn og unge i arkitekturpolitikker.** Adressér børn og unge aktivt i den kommende nationale arkitekturpolitik og i de kommunale arkitekturpolitikker.
- 5. Samling af feltet.** Etabler et nationalt netværk for arkitekturformidlere, gerne tværfagligt, for at koordinere indsats og facilitere vidensdeling.
- 6. Sæt arkitektopfattelsen til debat.** Nuancér opfattelsen af arkitekturfaglighed og branche.

Disse tiltag sigter mod at styrke arkitekturformidlingens udbredelse og rækkevidde, fremme en mere inklusiv og demokratisk tilgang til arkitektur og sikre, at børn og unge i *hele* Danmark har adgang til arkitekturformidling.

NATIONAL KORTLÆGNING

På basis af vores interviews og deskresearch kan vi tegne følgende nationale overblik. Det kommenteres efter skemaet.

	AKTØRER	INDSATSER	FINANSIERING
LANDSDÆKKENDE TILBUD	<p>Dansk Arkitektur Center (DAC)</p> <p>Skoletjenesten.dk</p> <p>Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Udstillinger, workshops og holdundervisning for daginstitutioner, skoler og fritid • Digitalt og fysisk undervisningsmateriale • Formidling af tilbud • Netværksaktiviteter 	<p>DAC: Staten, Realdania, fonde til projekter</p> <p>Skoletjenesten.dk: Børne-/undervisningsministeriet, Københavns og Frederiksberg kommuner</p> <p>Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst: Statsligt foreningstilskud, fonde til projekter</p>
LOKALT TILBUD AF SÆRLIG KARAKTER	<p>Utzon Center</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Udstillinger, workshops og holdundervisning for daginstitutioner, skoler og fritid • Undervisning og arrangementer ude af huset i samarbejde med kommuner, skoler m.fl. • Digitalt og fysisk undervisningsmateriale 	<p>Utzon Center: Aalborg Kommune, partnerskaber, fonde til projekter, kommerciel aktivitet</p>
LOKALE OG MOBILE TILBUD	<p>Kommuner</p> <p>Kunstmuseer</p> <p>Børnekulturhuse</p> <p>Kulturskoler</p> <p>Enkeltstående projekter og tiltag</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Besøg og workshops for daginstitutioner, skoler og fritid • Byvandring, Byrumsprojekter • Arkitekturpakker: Arkitekturkufferter, Arkibags til børnehospitaler mm. • Mobile workshops • Laboratorium • Værksted/container 	<p>Åben Skole-ordningen</p> <p>Kommunale midler</p> <p>Statens Kunstfonds Huskunstnerordning</p> <p>Lokale og regionale puljer, private fonde/donationer.</p>
DET ETABLEREDE UDDANNELSES-SYSTEM	<p>Folkeskoler, efterskoler og højskoler</p> <p>Ungdomsuddannelser</p> <p>Videregående uddannelser</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Se herunder 	<p>Jf. gældende lovgivning.</p>

LANDSDÆKKENDE TILBUD

De mest centrale tilbud udbydes fra de to videncentre; DAC og Utzon Center. Utzon Center er ikke statsligt understøttet og behandles derfor særskilt herefter.

DAC - Dansk Arkitektur Center

DAC har et stort Educatorium, som er et "legende, kreativt og inspirerende univers, designet til at åbne kommende generationers øjne for, hvor stor betydning arkitektur og planlægning har for den måde, vi lever på nu, og hvordan arkitektur kan være med til at skabe rammerne for, hvordan vi skal leve i fremtiden".¹ De konkrete tilbud er målrettet skoler og daginstitutioner i hverdagen og familier om eftermiddagen og i weekends.

Skoletilbuddene er alle suppleret med henvisning til de relevante læringsmål i forhold til folkeskolens fag, lærervejledninger og forslag til før- og efterbearbejdning i klasserne.

Der er deltagerbetaling for skoleklasser og grupper. Priserne varierer fra 775-975 kr. (2024).

DAC har også tilbud til ungdomsuddannelserne; se videre på side 15.

DAC er i princippet landsdækkende, men når det gælder daginstitutioner, skoleklasser og fritidsundervisning rækker centret primært til de storkøbenhavnske kommuner (og enkelte øvrige sjællandske kommuner), bl.a. i forbindelse med Åben Skole-ordningen. Et enkelt alternativ er centrets længerevarende partnerskab med

Faaborg-Midtfyn Kommune om arkitektur som del af den kulturelle rygsæk (2016-18).

DAC har omfattende pædagogisk materiale på nettet med øvelser, lærervejledninger og reference til folkeskolens læringsmål, podcasts mv. Dette kan tilgås af alle uanset geografi.

Formidlere og undervisere er arkitekter, designere og andre fagligt relevante formidlere, herunder benyttes mange studerende til formidlingsopgaverne.

DAC er organiseret som en fond med finansielt grundlag i et offentligt-privat partnerskab mellem staten og Realdania. Staten er repræsenteret ved hhv. Erhvervsministeriet, Kulturministeriet og Social-, bolig- og ældreministeriet. DAC's undervisningstjeneste modtager blandt andet statslig driftsstøtte fra Kulturministeriet i størrelsesordenen 668.000 kr. årligt².

Skoletjenesten.dk

Skoletjenesten er "et videncentre for eksterne læringsmiljøer, som udvikler og deler viden om undervisning i eksterne læringsmiljøer med kulturinstitutioner, kommuner, uddannelsesinstitutioner og andre aktører med et fælles mål om at gøre kultur, natur og kunst til et grundelement i børn og unges læring og dannelse"³. "Tjenesten har en national forpligtelse i forhold til at synliggøre og understøtte brugen af eksterne læringsmiljøer i undervisningen"⁴. Når det gælder arkitektur, formidler tjenesten i overvejende grad tilbud/institutioner fra Storkøbenhavn.

Åben Skole blev indført som et væsentligt element i folkeskolereformen i 2013-14. Fra politisk hold ønskede man at åbne for mere samarbejde på tværs af skole og

1 Educatorium - Dansk Arkitektur Center - DAC

2 Aktstykke nr. 110, Folketinget 2022-23 (2. samling), Aktstykke om udmøntning af de kulturelle udlodningsmidler for 2023 (ft.dk). Basis i Rammeaftale med Slots- og kulturstyrelsen, 2022-25

3 Organisation | Skoletjenesten

4 www.skoletjenesten.dk

samfund og på tværs af fag og sektorer. Med reformen fulgte en omorganisering af de tidligere, mere lokale skoletjenester til det, der blev til den landsdækkende Skoletjenesten.dk.

Skoletjenesten har vel at mærke ikke et særligt fokus på arkitektur. Men i forbindelse med København som Arkitekturhovedstad 2023 prioriterede Skoletjenesten arkitekturen. Her samlede og videreførte man relevante aktiviteter og undervisningsforløb, ligesom man distribuerede inspirationsmateriale og artikler på tjenestens hjemmeside.

Organisatorisk er Skoletjenesten et samarbejde mellem Københavns Kommune, Frederiksberg Kommune, kommunerne i Region Hovedstaden og Region Sjælland samt en række museer, kulturinstitutioner, uddannelsessteder, Børne- og undervisningsministeriet og Kulturministeriet. Administrativt er Skoletjenesten forankret i Københavns Kommune, Børne- og ungdomsforvaltningen.

Den finansieres med midler fra Børne- og undervisningsministeriet, Københavns Kommune og Frederiksberg Kommune.

Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst

Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst er også landsdækkende; det henvender sig i overvejende grad til professionelle voksne i feltet og, som centrets titel indikerer, med hovedfokus på billedkunst. Centret udbyder ikke kontinuerlige aktiviteter, men fungerer som et videns- og udviklingscenter i forhold til andre aktører, som står for projektudførelsen.

Centrets faste tilbud består af hhv. en årlig landsdækkende konference for de professionelle voksne i feltet, en national og nordisk Billedkunstens Dag for børn og unge samt inspirationsmateriale og pædagogisk materiale til professionelle voksne.

Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst er et netværksbaseret projekt med et lille sekretariat og en lang række samarbejdspartnere. Det er oprindeligt udsprunget af Landsforeningen for Børn, Kunst og Billeder, og Landsforeningen står som den formelle projektejer af kompetencecentret. Aktørkredsen er mere eller mindre sammenfaldende, dog ligger opgaverne vedr. arkitektur alle i kompetencecentret.

Centret oppebærer et mindre, statsligt foreningstilskud og finansierer herudover sine aktiviteter via egen aktiv fundraising og egenfinansiering (gratis arbejdskraft).

National arkitekturpolitik

Den seneste nationale arkitekturpolitik er fra 2014. Der foregår aktuelt en proces med en ekspertgruppe og forskellige involverende aktiviteter med henblik på at udvikle en ny arkitekturpolitik.

I politikken fra 2014 er børn og unge med som et ud af fire indsatsområder. Det er uvist, i hvilket omfang denne prioritering videreføres. Men det vil for os at se være hensigtsmæssigt, at børn og unge adresseres specifikt i den nye arkitekturpolitik.

Endelig er "Børn og unges møde med arkitektur" et ud af tre initiativområder i handleplanen for Statens Kunstfonds Legat- og projektstøtteudvalg for Arkitektur.

Litteratur om emnet

I de seneste år er der udgivet flere bøger på dansk til børn og unge om arkitektur. Forfatterne bag disse bøger er arkitekter, nogle af dem gengangere i forhold til de nævnte forløb. Det er fx bøgerne:

- *"Byg, tegn og lær med alverdens arkitekter", "Utzons univers" og "Arkitektens verden", af hhv. Malene Abildgaard og Julie Dufour.*⁵
- *"Lille arkitekturhistorie for børn og barnlige sjæle", Mogens A. Morgen.*⁶
- *"Haroun og det arabiske hus", "Yuka og det japanske hus" m.fl., Jes Vagnby.*⁷

5 Malene Abildgaard, Udviklings- og formidlingsdirektør, Utzon Center, og Julie Dufour, selvstændig arkitekt. Begge partnere i kollektivet All About A

6 Mogens A. Morgen, professor, Arkitektskolen Aarhus

7 Jes Vagnby Arkitekter/DemocraCity

Hertil kommer de omfattende samlinger af undervisningsmateriale på de forskellige digitale platforme i forbindelse med udbud af forløb, workshops mv.

UTZON CENTER, ET LOKALT TILBUD AF SÆRLIG KARAKTER

Utzon Center er ikke landsdækkende, men er på landsplan et ud af to videncentre, der er særligt dedikeret til arkitektur.

Centret har en stor portefølje af undervisningsforløb, målrettet daginstitutioner, folkeskoler og ungdomsuddannelser; Utzon Leg og Læring.⁸

Det primære brugerunderlag er lokalt/regionalt. Mange af tilbuddene foregår på stedet; nogle aktiviteter sender børnene og de unge ud i byen for at observere, indsamle, interagere. Hertil kommer skiftende workshops og aktiviteter, bundet op på de konkrete udstillinger. Utzon Universe har endvidere et stort værksted med 700 kg. LEGO ®.

Centret har flere decentrale samarbejdspartnere og -projekter. Fx er der faste samarbejder med Jammerbugt og Vesthimmerlands kommuner om tilbud til 6. og 8. klasse-trin, ligesom der er samarbejdsprojekter med flere lokale skoler og gymnasier.

Utzon Center tager deltagerbetaling for skoleklasser og grupper. Forløbene er forskellige i længde og intensitet, og priserne varierer fra 700-1.750 kr. (2024); dog er forløbene gratis for skoler i Aalborg Kommune. Formidlerne og underviserne er arkitekter, designere og kunstnere.

Utzon Center har omfattende pædagogisk materiale på nettet, med undervisningsmateriale, øvelser, lærervejledninger og reference til folkeskolens læringsmål, podcasts mv. Dette kan tilgås af alle uanset geografi.

Centret har desuden længerevarende samarbejder med forskningsinstitutioner i tilknytning til udviklingsprojekter (Aalborg Universitet og Det Kgl. Akademi).

Utzon Center er organiseret som et datterselskab under Utzon Fonden. Centret er et aktieselskab og drives som en kommerciel virksomhed. Centret modtager driftsstøtte fra Aalborg Kommune og er herudover projektfinsieret og med en relativ høj kommerciel finansieringsandel (erhvervspartnerskaber, salg af ydelser til private virksomheder, butiks- og restaurantdrift).

LOKALE OG MOBILE TILBUD

De lokalt forankrede tilbud er i deres indhold nogenlunde parallelle med de landsdækkende, omend de varierer i omfang og format. De er som hovedregel knyttet op på kommunale, institutionelle strukturer, muligheder og økonomiske rammer, særlige institutioner og – ikke mindst – lokale ildsjæle og disses interesser og kompetencer.

De primære, lokale formidlingsplatforme er kunstmuseer og børnekulturhuse/kulturskoler. Formidlerne og underviserne er typisk arkitekter, designere, kunstnere og andre fagligt relevante formidlere. Enkelte af kommunerne spiller også på forskellig vis en aktiv rolle i arkitekturformidlingen til børn og unge.

Kommunerne

De kommunale forvaltninger, som prioriterer området, har typisk lagt opgaven ud til deres institutioner, fx kunstmuseer og børnekulturhuse.

Cirka 40 kommuner har en aktiv arkitekturpolitik.⁹ Men de færreste af disse nævner arkitekturformidling til børn og unge.

Det gør Faaborg-Midtfyn Kommune. I arkitekturpolitikken under temaet, Hvordan bru-

■
8 Leg og læring | Utzon Center

9 Kommuner med arkitekturpolitik (arkitektforeningen.dk)

ger vi arkitekturen aktivt? hedder det: "Når børn tidligt møder arkitekturen og lærer at se og forstå den, vil de også som voksne blive mere kompetente til at forstå og gå i dialog om vores omgivers udformning". Politikken er udarbejdet i samarbejde med Arkitektskolen Aarhus.

I forbindelse med omtalte samarbejde mellem Faaborg-Midtfyn Kommune og DAC lavede parterne, i samarbejde med University College Lillebælt, et kompetenceudviklingsforløb for 50 undervisere over seks moduler. Det var rettet mod de tidligere sløjd- og håndarbejds lærere, der fra skoleåret 2016-17 skulle til at undervise i det nye fag Håndværk og design.

Projektet opnåede en del eksterne fondsmidler. Og for at bidrage til udbredelse af projektets positive erfaringer, både på skolerne og på læreruddannelsen, udarbejdede parterne en praksisguide om arkitekturpædagogik: "Arkitekturpædagogik i Håndværk og design" (2017).¹⁰

Praksisguiden er et bud på en kortlægning af arkitekturpædagogik og de læringsmæssige potentialer, der er i faget og her især arkitekturpædagogik i Håndværk og design. I guiden fremhæves fem potentialer for læring med arkitekturpædagogik:

- *Føjer autentiske problemstillinger til faget (Håndværk og design)*
- *Eleverne lærer om innovation og entreprenørskab*
- *Kan tilføre demokratisk dannelse til faget*
- *Udfolder faget fra en ny vinkel ved bl.a. at inddrage digitale redskaber*
- *Kan være med til at løfte de fælles mål i kompetenceområdet 'design'.*

10 Arkitekturpædagogik_large.pdf (dac.dk)

11 Louisiana Learning - Louisiana Museum of Modern Art

Kunstmuseer

Af kunstmuseer er ikke mindst Louisiana og Trapholt aktive, med systematiserede skole-/børneforløb. Begge institutioner udbyder kortere og længerevarende arkitekturforløb for daginstitutioner, folkeskole og ungdomsuddannelser, ligesom de begge tilbyder aktiviteter for børnefamilier. Der er egenbetaling på skoleforløbene, og priserne ligger på ca. 500 kr. i timen (2024, Louisiana). Forløb på Trapholt er gratis for skoler i Kolding Kommune.

Yderligere finansiering ligger dels i museernes basisbudgetter, dels som eksterne fondsmidler, der hentes hjem til særlige projekter og opgaver.

På Louisiana formidles aktiviteter og workshops til skoler om temaer som: Arkitekturen omkring os og Skab det nye. Forløbene er funderet i museets undervisnings- og formidlingsafdeling.¹¹

Herudover gennemfører museet også længerevarende forløb. De organiseres typisk sammen med skoler, gymnasier eller organisationer i lokalområdet. Forløbene foregår som regel både på museet og den pågældende skole/institution, hvor de fx leder frem til en udstilling på skolen. Statens Kunstfonds Huskunstnerordning støtter flere af disse forløb.

På Trapholt formidles til de tre gængse trin i folkeskolen: Indskoling (Design, arkitektur og sanser), Melletrin (Design, arkitektur og bæredygtighed) og Udskoling: (Design, arkitektur og adfærd). Beskrivelserne af de forskellige forløb og skoletrin kobles til de respektive læringsmål, og de relateres også til et "Trapholt-perspektiv".

Herudover har museet mere kunst- og designorienterede tilbud til ungdoms- og videregående uddannelser.¹²

Begge de to kunstmuseer har desuden omfattende digitalt inspirations- og pædagogisk materiale.

Af andre kunstmuseer der udbyder aktiviteter og forløb om arkitektur til børn og unge er Arken, Brandts, KUNSTEN, ARoS m.fl. Det drejer sig primært om workshops, hands-on-aktiviteter og særlig formidling, målrettet udstillinger.

Børnekulturhuse og kulturskoler

Enkelte børnekulturhuse og kulturskoler udbyder og/eller koordinerer også arkitekturforløb. Børnekulturhuset Aarhus har været særligt aktiv på området gennem en lang årrække. Institutionen deltog aktivt i og omkring "Modelkommuneforsøgene" i 2007-10, initieret af Børnekulturens Netværk.¹³ Børnekulturhuset har formået at videreføre mange af aktiviteterne, og herudover har man lavet omfattende dokumentation af indsatser og resultater. Projekterne har været henvendt til forskellige årgange/skoletrin og gymnasieklasser. Her kan nævnes:

- *Huler, hytter og huse og BygAmok, et arkitektur-eksperimentarium*
- *Midtbydetektiverne og Bydetektiverne, arkitekturprojekter for skoleklasser i forskellige lokalområder i Aarhus Kommune*
- *På vej til skole, vandringer og workshops i nærområderne i forhold til skolerne*
- *I arkitektens fodspor, film produceret i samarbejde med gymnasieklasse*
- *Arkitekturbussen, med landskabsarkitektonisk fokus i yderområder*

12 Børn og Unge | Opdag museets universer » Trapholt

13 Børnekulturens Netværk var en enhed under Slots- og Kulturstyrelsen.

Midtby- og Bydetektiverne er videreudviklet og fungerer i dag som byvandring med forskellige opgaver og kreative øvelser undervejs og efterfølgende. Aktiviteterne er fortsat målrettet forskellige alderstrin, skoler og daginstitutioner.

Det er arkitekter og arkitekturformidlere/byvandrere, der gennemfører disse forløb; lærerne deltager aktivt og har det pædagogiske ansvar. Nogle af projekterne udvikles også, så større børn laver vandring for mindre børn. Initiativtagere og koordinators er for det meste Børnekulturhuset og Kompetencecenter for børn, unge og billedkunst. Der er herudover flere initiativer, hvor institutioner og boligområder selv har overtaget projekterne, herunder fundraising, koordinering mv.

Tilsvarende er Arkitekturbussen fra Modelkommuneforsøget videreført og transformeret til Det mobile arkitekturværksted (en formidlingscontainer). Den placeres i (udsatte) boligområder, og herfra sker forskellige formidlingsaktiviteter, workshops mv., ofte i samarbejde med fx boligsociale medarbejdere.

Mange af projekterne medfinansieres af Aarhus Kommunes Børnekulturpulje og til dels andre kommunale puljemidler.

Ligeledes søges finansiering løbende til de forskellige delprojekter, herunder fra Statens Kunstfonds Huskunstnerordning.

Børnekulturhus Ama´r er en anden aktiv institution, når det gælder arkitekturformidling. Huset i sig selv er et unikt stykke arkitektur, et børnehus tegnet til netop børn og kultur, i et samarbejde mellem børn og unge, kunstnere og arkitekter.¹⁴

Institutionen er gået i samarbejde med arkitekt Julie Dufour, som har udviklet læringsaktiviteter og værktøjskasser inden for arkitektur, rum- og materialeforståelse. Aktiviteterne tilbydes skoler som supplement til undervisning i Håndværk og design og Matematik, med henvisning til læringsmål i disse fag.

Endelig udbyder nogle af kulturskolerne arkitektur. Det er fx Roskilde Kulturskole, der har fag som Billedkunst, arkitektur, design, foto og animation, og Kulturskolen i Esbjerg med fag som Kunst, design og arkitektur.

Kulturskoler og GK-forløb¹⁵ er udelukkende kommunalt finansierede, bortset fra musikskoleundervisning og MGK, der oppebærer statslig støtte. Kulturskoler varierer fra kommune til kommune og rummer forskellige kunstneriske discipliner som musik, billedkunst, scenekunst, film, design, arkitektur mv.

Aktive parter inden for kulturskolerne arbejder aktuelt for at få en lov på kulturskoleområdet. Indsatsen er centreret omkring foreningen Danske Musik- og kulturskoler.¹⁶

Enkeltstående projekter og mobile indsatser

Herudover har vi kendskab til enkeltstående projekter i kommuner, i privat regi og som mobile indsatser på tværs af geografier. De er for det meste udsprunget af, at der har været nogle ildsjæle og engagerede fagpersoner, som har sat noget i gang og selv skabt finansieringen via fundraising og egenfinansiering (gratis arbejdskraft). Som eksempel kan vi nævne tre ret forskelligartede tiltag:

- **Arkibags.**¹⁷ Byggesæt til børn og unge, indlagt på landets børnecancerafdelinger og Rigshospitalets børneafdelinger (påbegyndt under Corona). Tasken inkluderer små inspirationsfilm på YouTube, redskaber og udvalgte byggematerialer. Hver måned kommer der en ny Arkibag: "Byg til hønen Heidi", "Byg til Bella" osv.

Arkitektfirmaet, der står bag, er All About A (Julie Dufour og Charlotte Carstensen). Projektet er fondsfinansieret (Børnecancerfonden og private donationer).

- **Det mobile arkitekturlaboratorium.** To arkitekter og en varevogn med arkitekturværktøj og materialer. Kørte ud til skoler i kommuner som Esbjerg, Thisted, Haderslev, Holstebro. Her faciliterede arkitekterne processer på skolerne, hvor eleverne skulle indkredse og bygge forbedringer til skolen, skolegården eller omkringliggende områder.

Projektet var medfinansieret af Statens Kunstfond, Støtte til eksperimenterende arkitekturformidling (2021). Arkitektstudiet Rumgehør (Rasmus Maabjerg) stod bag projektet, som også indebar en del egenfinansiering (gratis arbejdskraft).

- **Folkeskolen som omdrejningspunkt i byudviklingen.** Tværfaglige temauger med involvering af en hel skole i en bydel (fx Tilst i Aarhus). Her blev der udviklet 22 værksteder, hvor eleverne skulle arbejde med byens rum og fællesskaber.

Det blev faciliteret af et tværfagligt underviserteam. Arkitektfirmaet Jes Vagnby Arkitekter (DemocraCity) stod bag projektet, i samarbejde med Aarhus Kommune og Arkitektskolen Aarhus.

14 Dorte Mandrup Arkitekter

15 GK er en forkortelse af Kunstnerisk Grundkursus, med udgangspunkt i MGK = Musikalsk Grundkursus. Øvrige kunstarter er B= Billedkunst (BGK), S= Scenekunst (SGK) m.fl.

16 Lovgivning - Danske Musik- og Kulturskoler (dmkskoler.dk)

17 <https://arkibag.com/>

DET ETABLEREDE UDDANNELSESSYSTEM

Det er ikke inden for rammerne af forundersøgelsen at belyse det etablerede uddannelsessystem. Vi vurderer imidlertid, at det kan være relevant kort at se på det i forhold til arkitekturformidling for at favne hele fødekæden.

Folkeskolen

På folkeskoleniveau er arkitektur ikke prioriteret som selvstændigt fag. Det figurerer dog direkte og indirekte i forskellige af folkeskolens fællesmål/læringsmål, især på Melletrinnet.

De folkeskolefag og fælles mål, der henvises til i de forskellige arkitekturformidlings-tiltag er hhv. Håndværk og design, Billedkunst, Matematik/geometri, Dansk og Natur/teknologi. Faget Håndværk og design er som nævnt nyt i folkeskolen (fra 2016-17). Arkitektur kan indgå relativt markant i faget, idet man skal arbejde med: Materialer og designprocesser, Æstetik, funktionalitet og kommunikativ værdi og Bæredygtighed i forhold til håndtering af materialer (Læringsmål for Håndværk og design). I faget Billedkunst omhandler et ud af fire af folkeskolens færdigheds- og vidensmål: Skulptur og arkitektur.

Ifølge vores data (fra både desk research og interviews) er det imidlertid vanskeligt for mange skoler at løfte netop disse undervisningsopgaver.¹⁸

Et nyt tiltag i forhold til arkitektur i folkeskolen kommer fra Arkitektskolen Aarhus. Fra skoleåret 2023/24 har skolen tilbudt arkitektur som valgfag til alle folkeskoleele-

ver i 9. klasse i Aarhus Kommune.¹⁹ Det sker som et ud af flere tiltag på skolen for at rekruttere bredere og medvirke til øget diversitet blandt arkitektstuderende og i arkitektfaget generelt.

I en artikel af ledelsen på arkitektskolen udtrykkes det således: ”Vi tror på, at vi – både som skoler og som branche – skal blive bedre til at fortælle om alle de ting, en arkitekt også kan, de opgaver en arkitekt løser, de problemstillinger en arkitekt har i hænderne. Vi skal skubbe til det gængse billede af arkitektuddannelsen og arkitektens arbejde, hvis vi skal gøre faget relevant for en endnu bredere skare”.²⁰ Artiklen kommer blandt andet som respons på et åbent brev fra tre studerende, der problematiserer diversiteten på skolerne og omkring optagelsesprøverne.

Efterskoler og højskoler

Et mindre antal efterskoler og højskoler har arkitektur som en specifik profil. Flere har det i forbindelse med andre, mere profilerede fag (Kunst, Design, Matematik/geometri o.a.). Enkelte både efter- og højskoler averterer med, at et forløb hos dem vil øge sandsynligheden for optag på en af arkitektskolerne. Umiddelbart kan nævnes Krabbesholm, Skandinavisk Designhøjskole og Holbæk Kunsthøjskole. Det har ikke været muligt på landsplan at indkredse, hvor mange skoler og linjer, der udbydes og gennemføres.

Ungdomsuddannelserne

Faget Design og arkitektur udbydes på C niveau på en del gymnasier (STX og HF). Htx og Eux udbyder Design på B-niveau, og her indgår ligeledes emneområder som Form, funktion og kommunikation, Æstetik og Teknologi.

18 Se eksempelvis brødteksten her: Minecraft Arkitektur - Byg kreative og fantasifulde bygninger med Minecraft Education (folkeskolen.dk)

19 Arkitekturværksted på Arkitektskolen, rekrutteringen sker via den centrale enhed Ung i Aarhus.

20 <https://byrummonitor.dk/Debat/art9476159/Vi-har-ikke-har-v%C3%A6ret-proaktive-nok-med-at-blive-attraktive-for-en-bredere-kreds>

Aarhus Katedralskole udbyder som det eneste gymnasium i landet Design, arkitektur og bæredygtighed på A-niveau sammen med Matematik A.²¹ Det gennemføres i nært samarbejde med Arkitektskolen Aarhus og forskellige arkitektvirksomheder. Hertil kommer, at arkitektskolen tilbyder studiepraktik til 100 unge fra ungdomsuddannelserne (en uge hvert år).

DAC og Utzon Center tilbyder også workshops og digitale forløb til ungdomsuddannelserne. Det er bl.a. i emnerne bæredygtighed, klima, innovationstænkning, og med henvisning til læringsmål i forhold til Design og arkitektur, Innovation og samfund, Dansk samt div. teknik- og teknologifag.

Videregående uddannelse

Når det gælder de videregående uddannelser, ser vi på hhv. arkitektskolerne og lærer-/pædagoguddannelserne.

Arkitektskolerne er karakteriseret som kunstneriske uddannelser, der ligger under uddannelses og forskningsministeriet.²²

Over de senere år er der, som belyst ovenfor, ved at udvikle sig en bredere forståelse af arkitektfaget og branchen. Hvor den bærende forståelse af faget tidligere har været præget af æstetik og funktion, er der i dag også et øget fokus på miljø, bæredygtighed, teknologi og samfundsforhold. Til gengæld er der fortsat ikke meget fokus på formidling af arkitektur til børn og unge, dog med undtagelse af Arkitektskolen Aarhus og de ovenfor beskrevne tiltag rettet mod folkeskolen og ungdomsuddannelserne.

Flere af de andre kunstneriske, videregående uddannelser har i sit lovgrundlag, at skolen skal udbyde et vist antal ECTS-point til pædagogisk virksomhed, fx Drama- og teaterpædagogik (15 ECTS).²³ Visse af uddannelserne udbyder helt konkret en kandidatlinje med pædagogisk virksomhed (Music Education, Det Rytmske Musikkonservatorium).²⁴

Både lærer- og pædagoguddannelserne foregår på professionshøjskolerne. Selvom arkitektur ikke er et selvstændigt fag inden for læreruddannelsen, kan elementer af design og kreative processer indgå i fagene Håndværk og design og Billedkunst.

Arkitektur indgår ikke i pædagoguddannelsen, men også her kan elementer af disse discipliner integreres i uddannelsen, især gennem fag som Æstetik og kreativitet, der kan være en del af specialiseringen eller et valgfag.

I hvilket omfang dette rent faktisk sker, har vi ikke haft mulighed for at undersøge.

21 <https://akat.dk/undervisning/studieretninger/aargang-2022/13-design-og-arkitektur-a-matematik-a>

22 <https://ufm.dk/ministeriet/organisation/institutioner-under-ministeriet>

23 <https://kurser.ku.dk/course/HTEK03402U>

24 <https://rnc.dk/da/uddannelse/music-education>

TVÆRGÅENDE ANALYSE

I den tværgående analyse tager vi udgangspunkt i ovenstående kortlægning og fremkommer med ti hovedkonklusioner. Heraf udledes en række forslag og anbefalinger til det videre arbejde.

1. Høj kvalitet i de konkrete tilbud

Det er vores vurdering, at de aktiviteter, der udbydes, er af høj kvalitet og giver positive resultater blandt børnene og de unge. Tilbuddene er gennemarbejdede, der er stor bevidsthed om, hvad der fungerer, og hvilke forudsætninger, der skal være opfyldt for at appellere til målgrupperne.

Tilbuddene fremstår klart, for det meste med både undervisningsmateriale og lærervejledninger og med reference til de respektive fælles mål (læringsmål, færdigheds- og vidensmål) i folkeskolen.

2. Arkitekturformidling til børn og unge har momentum

Tidsperspektivet i forhold til arkitekturformidlingen er interessant, og vi drister os til at fremkomme med en tese:

Mange af de projekter og programmer, der henvises til i interviewene, er relativt gamle. Ikke mindst projekterne omkring det tidligere Børnekulturens Netværks Modelkommuneforsøg fremhæves, men forsøget går vel at mærke tilbage til 2007-10. Projekterne var gode, og flere af dem er videreført.

Der refereres dog også til nyere projekter, som fx programmet Støtte til eksperimenterende arkitekturformidling (2021-24), iværksat af det tidligere Legat- og projektstøtteudvalg for Arkitektur, under Statens Kunstfond.

Aktuelt vurderer vi, at feltet arkitekturformidling til børn og unge er i bevægelse,

og at der er en åbenhed for at udfordre og udforske yderligere. Et eksempel er Legat- og projektstøtteudvalgets fokus på arkitekturformidling til børn og unge. Et andet eksempel er de omtalte initiativer omkring Arkitektskolen Aarhus.

Herudover gælder, at redaktøren i den netop udkomne bog "Arkitektens verden"²⁵, skrevet til børn og unge fra 10 år og opefter, har formået at få 14 af de mest fremherskende, danske arkitekter og tegnestuer til at bidrage.

Endelig beskriver to af de interviewede, at de kan mærke en øget bevågenhed på arkitektur i skole- og uddannelsessystemet. Den ene oplever det i forbindelse med rekruttering til formidlingsstillinger, hvor det faglige udgangspunkt ifølge ham er stærkere end for år tilbage.

Samlet set peger vi på en *strukturel* udvikling i tre faser:

25 Arkitektens verden, Byg, tegn og lær, Malene Abildgaard og 14 arkitekter/tegnestuer, november 2023

Fase 1 (cirka 2005-15) består af forsøg og projekter. I fase 2 (cirka 2016-22) ses en stigende grad af sammenhæng med de etablerede og institutionelle systemer (formidlingscentre, folkeskolen, daginstitutioner og ungdomsuddannelser).

Fase 3 er nu - fra cirka 2022/23 og frem. Man kan sige, at her begynder der at komme en mere systematisk tilgang til indsatser og strukturer for arkitekturformidling til børn og unge.

Der er for os at se momentum til, at aktørerne kan tale faget og mulighederne op og skubbe på en videreudvikling af feltet, fx frem mod stærkere, nationale strukturer og permanente, forankrede tilbud. Udvalgets handleplan og nærværende forundersøgelse og proces kan ses som katalysatorer i den forbindelse.

3. Der er ikke tilstrækkelig statistik og evidens

Rent kvantitativt ved vi (fra DAC og Utzon Center), at der generelt er en pæn søgning til tilbuddene fra både daginstitutioner og skoler, interessegrupper og børnefamilier. Det er dog meget personafhængigt, idet forskellige lærere prioriterer indsatsen forskelligt. Samlet set er der ikke meget statistik på disse tiltag, hverken i de enkelte tilbud/centre eller på tværs.

Ligeledes er det vores indtryk, at der heller ikke er så meget effektevaluering og dermed evidens på området. Nogle instanser laver interne målinger, men de er typisk ikke analyseret og formidlet samlet. Vi har i vores interviews fået beskrevet nogle generelle, positive effekter hos børnene og de unge, men der er ikke noget samlet data.

4. Landsdækkende tilbud er i praksis ikke landsdækkende

Der er afsat statslige midler til både DAC og Skoletjenesten.dk. I princippet kan man altså argumentere for, at der herigennem er en landsdækkende indsats. Men af praktiske og økonomiske grunde benyttes tilbuddene i overvejende grad af hhv. hovedstadskommunerne og kommunerne heromkring.

Det er vores generelle erfaring, at når det handler om strukturerede kulturtilbud for børn og unge, er det nødvendigt at udbyde lokalt, men koordinere nationalt. (Lokal-)geografi er ofte en barriere for benyttelse af kulturtilbud. En national kortlægning af skoletjenesten konkluderer, at 2/3 af kommunerne allokere ekstra midler til gennemførelse af Åben skole, og at 51 % af disse midler prioriteres til transportordninger.²⁶

Skoletjenesten.dk er principielt set også landsdækkende.

I 2020 besluttede Børne- og undervisningsministeriet og Kulturministeriet at forankre brugen af eksterne læringsmiljøer i hele landet hos Skoletjenesten. Efter vores vurdering er denne beslutning endnu ikke implementeret. Langt hovedparten af platformens henvisninger er til arkitekturtilbud i hovedstadsområdet. Her henvises især til DAC samt Louisiana, Arken og KØS.

5. Lokale indsatser er gode, men for tilfældige og drives fra projekt til projekt

De lokalt drevne indsatser har også høj kvalitet, og de har helt klart en berettigelse i forhold til lokale temaer, problemstillinger og muligheder og i forhold til lokalsamfund og forankring. Men de forbliver på projektniveau og må finansieres af lokale midler, eksterne fondsmidler og åbne puljer.

Initiativerne kommer fra forskellige steder (selvstændige arkitekter, institutioner, ildsjæle). Men de opstår typisk ad hoc, de kommer ofte til at stå alene/ikke koordinerede, og der skabes ikke kontinuitet og forankring eller organisatorisk læring.

6. Undervisningsmaterialet er der, men efterspørges alligevel – hvorfor?

I forbindelse med vores dataindsamling har flere forskellige parter nævnt, at der mangler materialer til brug i undervisningen. Men, som dokumenteret ovenfor, er der rent faktisk meget, fagligt kvalificeret og direkte anvendelsesorienteret skriftligt materiale tilgængeligt på nettet.

Til gengæld ligger det spredt. Der er ikke ét centralt sted eller en portal, hvor man kan starte sin søgning, og man skal nærmest vide, hvad man leder efter, og hvor. Ligeledes kan der ligge en oplevelse af manglende kompetencer til at bruge materialerne blandt undervisere og pædagoger. Her ser vi et stort potentiale.

7. Kommunerne kan spille mere med

Ud over aktiviteter i de lokale institutioner rummer de kommunale forvaltninger en stor ressourcepool vedr. arkitektur og (by-)planlægning. I nogle enkelte eksempler, som vi har kendskab til, er kommunens planlæggere gået aktivt ind i et projekt med børn og unge. Men vi ser et potentiale til i langt højere grad at arbejde på tværs af fx arkitektur, planlægning, byggeri, bæredygtighed, folkeskole, når der skal skabes nyt eller omdannes i borgernes omgivelser og børne-/ungemiljøer.

Kompetenceudvikling mellem fx planafdelingen og børne-/ungeforvaltningen kunne ligeledes iværksættes og omfatte relevante og praksisnære lokale udfordringer og udviklingsopgaver.

En evaluering af programmet Grib engagementet²⁷ belyser hvilke faktorer, der har betydning for børn og unges adgang til kunstneriske aktiviteter, og hvordan man styrker børn og unges deltagelse. Her hedder det, at den kommunale forvaltning kan medvirke som aktivt koordinerende instans i dialog med både kulturinstitutionen og skolen/daginstitutionen.

8. Ringe overblik over tilbuddene

Den samlede arkitekturformidling til børn og unge fremstår i dag fragmentarisk. Det er vanskeligt at erhverve sig et klart overblik over feltet mht. indsatser og omfang. Siden publikationen BØRN RUM FORM²⁸ fra 2010 har der ikke været andre nationale overblik.

Selv de mest vidende fagpersoner, som vi har interviewet og/eller opsøgt med henblik på yderligere data, har ikke kunnet bidrage med aktuelle overblik. De fleste kan alene henvise til enkeltstående projekter og naturligvis egne projekter samt evt. nogle formodninger eller ”vist nok”er”.

Med forundersøgelsen har vi forsøgt at skabe et overblik. Men vi ser et behov for at der bliver arbejdet videre med at udvikle et mere dynamisk overblik og beredskab.

9. Selvførelse og brancheopfattelse skal udfordres

Flere af vores interviewpersoner (herunder flere arkitekter) beskriver en almindelig opfattelse af, at arkitektur er *elitekultur*, at arkitekturformidling kun kan foretages af *rigtige arkitekter*, og at mange undervisere holder sig tilbage for at gå ind i arkitekturopgaver på grund af netop denne opfattelse – eller angst for ikke at løse opgaven korrekt.

Det er naturligvis vigtigt at have respekt for selve arkitektfagligheden. Men det er også vigtigt at gøre op med en for snæver forståelse af faget, fagpersonen og branchen. Som det lettere karikeret beskrives i den omtalte praksisguide:

”En sortklædt herre med store karakteristiske briller er for mange almindelige mennesker billede på en arkitekt. Og arkitektur kan ved første øjekast virke utilgængeligt og elitært.” Omvendt skrev den store danske arkitekt Steen Eiler Rasmussen

27 Rapport, Grib engagementet, Kim Boeskov, Rytmask Musikonservatorium for Kulturministeriet, Slots- og kulturstyrelsen, 2023.

28 BØRN RUM FORM, Arkitektur og design for begyndere, Børnekulturens Netværk under Slots- og kulturstyrelsen, november 2010

i 1955 i *Om at opleve arkitektur*, at "arkitektur produceres af almindelige mennesker og for almindelige mennesker. Derfor skal den også være almindelig forståelig".

Der sker i disse år et væsentlig skred i selvforståelsen i arkitektkredse og i branchen generelt, altså et opgør med den snævre forståelse af arkitektur som en ophøjet kunststart. Det er for os at se også nødvendigt med de store samfundsspørgsmål, vi står over for, og hvor arkitektur rent faktisk kan medvirke til at se nye veje og innovative løsninger.

Her er børn og unge et af de vigtige steder at sætte ind.

Ved at arbejde med en mere demokratisk tilgang til arkitektur, tænke arkitektur mere aktivt ind i andre, etablerede systemer og bryde med den berøringsangst, der hersker, kan potentialerne sandsynligvis nemmere forløses.

10. Der er ikke prestige i arkitekturformidling til børn og unge

I forlængelse af ovenstående udfordring, er det en fremherskende opfattelse i arkitektfaget, at arbejdet med børn og unge har lav status; der er ikke prestige i det.

Det har vi hørt fra mange af de interviewede, og det kender vi fra arbejdet med de øvrige kunstarter og børn/unge. "Kan du ikke blive en god xx-kunstner, kan du altid lave noget børnekultur", er den gængse fordom.

Mange af de andre udviklingstiltag, der skitseres i denne rapport, kan afhjælpe den problemstilling og udfordre/flytte med fordommene. En mere bevidst italesættelse sammen med tiltagene kan ligeledes medvirke til at få opgaven på dagsordenen.

Det skal samtidig nævnes, at arkitekters honorar i undervisningssammenhænge typisk er væsentlig højere end andre kunstarters underviseres. Dette er en ram-

mebetingelse, som på den ene side kan give en skævhed fx i forbindelse med fondsansøgninger og bedømmelse af projektøkonomier, og på den anden side er nødvendig for at tiltrække den rette arkitekturfaglige ekspertise.

INTERNATIONAL INSPIRATION

Med det internationale UIA-survey ønskede vi at hente inspiration fra andre lande og kulturer om arbejdet med arkitekturformidling til børn og unge. Vi fik 16 besvarelser fra i alt 12 lande (ud af potentielt 36 lande) fra meget forskellige lande, som vi ikke normalt sammenligner os med.

Overordnet viser undersøgelsen, at arkitekturformidling til børn og unge også internationalt er et ungt felt med sporadiske indsatser og kun få strukturelle tilbud. Der er dog enkelte lande, som på forskellig vis er lykkedes med at skabe mere strukturelt forankrede modeller. Med udgangspunkt i disse og med supplerende deskresearch og baggrundtjek har vi opstillet tre modeller eller prototyper, som beskriver de givne indsatser, resultater og mulig læring (uden at gå nærmere ind i modellernes øvrige kontekst). De tre modeller har vi givet følgende kendetegn:

- *Tværfaglig tilgang*
- *Samling af feltet*
- *Arkitekturskoler for børn og unge*

Prototyperne er forenklinger eller stiliseringer af de givne strukturer, og de tjener alene som mulig inspiration. Skal internationale erfaringer anvendes mere aktivt, er det nødvendigt med en grundigere og mere målrettet undersøgelse.

De tre modeller præsenteres i det følgende og indgår ligeledes i anbefalingskapitlet som inspiration til nogle af de fremkomne forslag og anbefalinger. Vi tager forbehold for dybden i modellern.

MODEL 1.

TVÆRFAGLIG TILGANG

Arkitekturformidlingen finder først og fremmest sted i folkeskolen, og det er i forbindelse med de praktiske, tekniske og samfundsvidenskabelige fag – snarere end via de mere kunstneriske fag.

Faget undervises af folkeskolelærere med specialisering/linjefag indenfor et af de nævnte fag, og som gennem læreruddannelsen har fået viden og kompetencer om arkitektur og arkitekturformidling.

I undervisningen prioriteres børnenes forståelse af og forhold til det byggede miljø og omkringliggende samfund. Udgangspunktet er den tværfaglige tilgang. Målet er, at børnene føler sig empowered til at forholde sig til og arbejde med arkitektur, håndværk og samfundsmæssige opgaver og problemstillinger.

Erfaringerne peger her på, at denne tilgang kan gøre arkitekturformidlingen mere håndgribelig og relevant for børnene, og at de herved nemmere forstår betydningen af, hvordan arkitektur og design skabes og har betydning.

MODEL 2. SAMLING AF FELTET

Indsatsen koordineres i et nationalt netværk for arkitekturformidlere.

Netværket tjener som et fagligt fællesskab og viden-center, der faciliterer vidensdeling mellem udøvende arkitekturformidlere, og gennem netværket startes og støttes arkitekturformidlingsindsatser landet over. Derudover tager netværket hånd om politisk interessevaretagelse på vegne af feltet og fundraising til forskellige formidlingsprojekter.

Finansiering af netværket sker dels gennem selvstændige fundraisingaktiviteter, dels gennem branchen/-rne (i modellen qua en særskilt afgift på byggetilladelser).

Vi har ikke oplysninger om, i hvilket omfang denne samling af feltet giver resultater og effekt direkte til børn og unge. Men erfaringerne vidner om, at det samlede netværk bidrager til at udbrede arkitekturformidlingen generelt og understøtte de forskellige indsatser. Netværket medvirker således til at skabe kontinuitet i indsats og forankre viden og praksisser.

På forskellig vis inddrager arkitekturformidlingsnetværkene forskellige fagligheder. Ud over arkitekter kan det være pædagoger, folkeskolelærere, designere, praktikere mv.

MODEL 3. ARKITEKTURSKOLE FOR BØRN OG UNGE

I Model 3 varetages undervisning i arkitektur og design af arkitekturskoler, som udbyder fritidstilbud til børn og unge lokalt. Skolerne er privat organiseret, men støttes statsligt på baggrund af antal elever. Undervisningens kvalitet sikres af et statsligt fastlagt pensum, og underviserne er arkitekter.

Her er arkitekturundervisningen altså i udgangspunktet det enkelte barns (forældres) tilvalg, og de offentlige systemer er ikke direkte involveret i at udbyde undervisningen.

Denne model er hentet fra den finske organisation Arkki. Organisationen betoner, at ved at arbejde med virkelige projekter og udfordringer lærer børnene og de unge at se værdien i bæredygtig design og bliver inspireret til at tænke kreativt om fremtidens byrum og bygninger. Aktiviteterne er struktureret omkring hands-on projekter, der har til formål at fremme forståelse af arkitektur- og designprincipper.

Modellen har opnået international udbredelse, og afhænger i mindre grad af en koordineret central indsats end de foregående modeller (bortset fra den statslige pensumstyring). Det er så til gengæld ikke koordineret, hvorvidt der sker en tilpas geografisk og demografisk spredning.

MULIGHEDER OG ANBEFALINGER

Med udgangspunkt i den tværgående analyse og med inspiration fra de internationale modeller beskriver vi hermed forslag og anbefalinger til videre udvikling af feltet - som et katalog af muligheder.

A. UDNYT MOMENTUM

Der er i disse år momentum i forhold til at udvikle og professionalisere feltet arkitekturformidling til børn og unge. Det ønsker Legat- og projektstøtteudvalget at handle på.

Det er imidlertid ikke nogen let øvelse; den kræver overblik, klare beslutninger og fælles fodslag i miljøerne.

De eksisterende tilbud er af høj kvalitet. Dem skal der bygges videre på. Der mangler fokuseret effektevaluering og evidens i forhold til slutbrugerne.

Jf. pkt. 1, 2 og 3 i den tværgående analyse.

ANBEFALING: Viderefør drøftelserne i kredsen af relevante aktører og institutionelle parter fra miljøet. Beslut en eller flere centrale dagsordener på feltet, og sæt dem i spil.

ANBEFALING: Arbejd på at få indsatsen over for børn og unge talt ind i de forskellige nationale fora som fx den kommende nationale arkitekturpolitik, Arkitektforeningen mv.

ANBEFALING: Udvid Arkitekturens Dag med en tilsvarende dag for børn og unge. Det kan gerne være samme dag, men med selvstændigt og synligt program.

ANBEFALING: Sæt fokus på effekterne hos børnene og de unge. Iværksæt en effektevaluering, hvis konklusioner skal bruges i forbindelse med de videre processer og forhandlinger.

B. AFKLAR HVORDAN DER SKAL ARBEJDES FREM MOD LANDSDÆKKENDE TILBUD

Arkitekturformidling til børn og unge er ikke landsdækkende og er ikke ligeligt finansieret. Udbuddet har en væsentlig geografisk slagside. Skal arkitektur udvikles til et reelt landsdækkende tilbud, kan der arbejdes med enten en top down-strategi eller en bottom up-strategi.

Top down-strategien sigter på en eller anden form for integration i de etablerede systemer. Det gælder daginstitution, folkeskole, ungdomsuddannelse mv. Eller der kan sigtes mod mindre omfattende modeller, som fx Arkitektur-skolemodellen med et statsligt fastlagt pensum (Model 3 i de internationale eksempler). Fordelen ved den strategi er især en øget sandsynlighed for lokal forankring.

Bottom up-strategien sigter på en videreførelse - omend i mere målrettet eller struktureret form - af modelforsøg og mobile indsatser. Det kan fx være et nationalt modelforsøg, målrettet arkitektur. (Den eksisterende Huskunstnerordning er kulturel bred, og der søges generelt ikke til ret mange arkitekturprojekter). Eller det kan være en styrkelse af mobile, decentrale partnerskaber, der opererer ud fra udvalgte, dedikerede centre.

Fordelen ved den strategi er, at ekspertisen i forhold til børn og unge samles få steder og derfor måske kan videreudvikles mere systematisk.

Jf. pkt. 4 og 5 i den tværgående analyse.

ANBEFALING: Diskutér og afklar i kredsen af relevante aktører og institutionelle parter, hvordan tilgangen til landsdækkende tilbud bedst adresseres (top down, bottom up eller?).

MULIGHED: Arbejd for at få arkitektur ind i flere af de lokale kulturskoler, ikke mindst i forhold til en evt. kommende kulturskolelov.

C. UNDERSØG HVORDAN MAN KAN FÅ ARKITEKTUR MERE AKTIVT IND I DE ETABLEREDE SYSTEMER

Vælges top down-strategien kan der arbejdes videre med at få arkitekturen højere op på agendaen og længere ind som en del af skole-/uddannelsessystemet. Det er en stor ambition, der måske i første omgang skal adresseres som en mere langsigtet vision i forhold til nogle af de øvrige tiltag.

Folkeskolefagene Billedkunst og Håndværk og design omfatter en lang række arkitekturémner. Men underviserne finder det vanskeligt at undervise i dem.

Model 1 i de internationale eksempler, Tværfaglig tilgang, beskriver arkitekturundervisning koblet til de tekniske og samfundsvidenskabelige fag. Det giver faget og feltet et andet og bredere fundament.

Kommunerne kan med fordel spille en større rolle i opgaven, både i deres planlægning og deres praksis.

Jf. 6 og 7 pkt. i den tværgående analyse.

MULIGHED: Undersøg hvorvidt arkitektur i højere grad kan tydeliggøres i forhold til folkeskolens fælles mål/specifikke læringsmål.

MULIGHED: Undersøg hvordan arkitektur kommer mere aktivt ind på lærer- og pædagoguddannelserne, enten som et fast valgfag eller som modulopbygget kompetenceudviklingsforløb.

MULIGHED: Undersøg om der er marked for at udbyde efteruddannelse for lærere på arkitektskolerne, fx i Summer School-formatet.

MULIGHED: Gå i dialog med kommunerne med henblik på, at de udarbejder/supplerer arkitekturpolitikkerne med temaer om arkitektur for børn og unge.

MULIGHED: Få udarbejdet en praksisguide til, hvordan kommunerne kan involvere børn og unge i samarbejde med kommunernes byplanlæggere m.fl. Udbyd evt. pilotprojekter, der skal levere stof til guiden.

D. DER MANGLER OVERBLIK

Det er svært at erhverve sig et klart overblik over feltet, og over hvilke forløb og tilbud, der udbydes. De enkelte centre og platforme kommunikerer klart om egne tilbud med brugervenlig information og relation til skolernes læringsmål. Men kommunikationen fremstår fragmentarisk, og man skal nærmest vide, hvad man leder efter for at finde informationen.

I forhold til kommunikation er der behov for "en bro", et beredskab eller en central formidlingsplatform. Model 2 i de internationale eksempler, Samling af feltet, beskriver et nationalt netværk for arkitekturformidlere, der både er et fagligt fællesskab og et faciliterende videncenter.

Jf. pkt. 8 i den tværgående analyse.

MULIGHED: Understøt etableringen af et nationalt netværk for arkitekturformidlere, evt. med tværfaglig repræsentation (også omfattende fx lærere, pædagoger, designere, ingeniører). Definér netværket i forhold til videncenter-ideen og hvilke opgaver, det skal have.

E. ARKITEKTFORSTÅElsen SKAL UDFORDRES OG UDFOLDES

Den bevægelse, som allerede er i gang med at udfordre og udfolde arkitekturfagligheden, kan med fordel accelereres. Den inert, der er i de fleste, etablerede systemer, eksisterer også her.

Relevante aktører og institutionelle parter kan være med til at føre og nuancere debatten, både som enkeltaktører og i samarbejder.

Værdien af kreativt og praktisk arbejde med børn og unge er ligeledes central. Den kan med fordel adresseres mere tydeligt.

Jf. pkt. 9 og 10 i den tværgående analyse.

ANBEFALING: Arbejd med at bryde berøringsangsten i forhold til arkitektur og arkitekter. Det gælder dels i forhold til selvforståelsen i faget og (dele af) branchen, dels blandt andre faggrupper, lærere, pædagoger m.fl.

MULIGHED: Arbejd for, at Arkitekturformidling/-pædagogik bliver en disciplin på (en af) arkitekt-skolerne, fx i tråd med Musikpædagogik på Rytmask Musik-konservatorium.

Statens Kunsthjælps
Legat- og projektstøtteudvalg
for arkitektur

Udarbejdet af Lene Bak
og Kasper V. Hansen
April 2024

Grafisk design:
Stine Sandahl
sandahls.net